

NHÌN LẠI 5 NĂM HỖ TRỢ HỘ NGHÈO XÂY NHÀ CHÒI PHÒNG TRÁNH LỤT VÀ XÂY NHÀ Ở PHÒNG TRÁNH BÃO, LỤT Ở QUẢNG BÌNH

VĂN LẠC

Giai đoạn thí điểm hỗ trợ xây nhà chòi phòng tránh lụt

Từ thực trạng của tình hình biến đổi khí hậu, nhất là khu vực Bắc Trung Bộ và duyên hải miền Trung với tần suất cao, cường độ mạnh hơn với diễn biến khó lường; ngày 14/6/2012 Thủ tướng Chính phủ đã có Quyết định số 716/2012/QĐ-TTg về việc triển khai thí điểm giải pháp hỗ trợ hộ nghèo nâng cao điều kiện an toàn chỗ ở, ứng phó với lũ lụt vùng Bắc Trung Bộ và duyên hải miền Trung. Theo đó, hộ gia đình có đủ các điều kiện: Là hộ nghèo theo chuẩn nghèo quy định tại Quyết định số 09/2011/QĐ-TTg ngày 30/1/2011, hộ cận nghèo áp dụng cho giai đoạn 2011-2015 và hộ độc lập có thời gian tối thiểu 1 năm tính từ thời điểm tách hộ nhưng chưa có nhà ở kiên cố, chưa có sản sử dụng cao hơn mức ngập lụt từ 1,5-3,6m tính từ nền nhà, nếu có nhu cầu được vay Ngân hàng Chính sách xã hội (NHCSXH) và sự hỗ trợ của ngân sách Nhà nước (NSNN). Với phương châm “Nhà nước hỗ trợ, cộng đồng giúp đỡ, gia đình tham gia đóng góp” để có thể xây dựng được chòi phòng tránh lụt cao hơn mức nước ngập lụt theo quy định ở vị trí xây dựng, diện tích sàn tối thiểu 10m², các kết cấu chính như móng, khung, sàn tương đương kết cấu gian nhà ở xây dựng kiên cố, giá thành xây dựng tối thiểu 30 triệu đồng/chòi. Nhà nước hỗ trợ 10 triệu đồng, vay NHCSXH 10 triệu đồng với lãi suất 3%/năm. Thời hạn vay 10 năm, trong đó thời gian ân hạn là 5 năm, thời gian trả nợ là 5 năm bắt đầu từ năm thứ 6, mức trả nợ mỗi năm tối thiểu là

20% tổng số vốn đã vay.

Qua thời gian thí điểm tuy còn ngắn nhưng cũng rút ra những kinh nghiệm quý. Đồng thời Quyết định 716 cũng bộc lộ những vướng mắc, bất cập đặt ra nhiều vấn đề phải giải quyết, đó là: Quyết định 716 chỉ mới đề cập nhà nước hỗ trợ xây nhà chòi tránh lũ lụt, chưa đề cập đến phòng tránh bão tố. Nếu phòng tránh bão tố thì nhà phải kiên cố hơn, vay ngân hàng, sự hỗ trợ của NSNN phải lớn hơn. Trong điều kiện mới thí điểm thì sự hỗ trợ của cộng đồng có thuận lợi hơn, nhưng nếu mở rộng diện thì sự hỗ trợ đó càng khó khăn hơn, nếu nhà nước chỉ hỗ trợ với mức 20 triệu đồng (cả vay và ngân sách) thì rất khó thực hiện, cụm từ “nhà chòi tránh lụt” cũng phải sửa đổi để trong nhận thức và hành động mang tư tưởng lâu dài, vững bền đúng với đặc điểm của miền Trung khí hậu, thiên tai khắc nghiệt...

Đến giai đoạn hỗ trợ mở rộng xây nhà ở phòng tránh bão, lụt

Từ thực trạng đó, Quyết định số 48/QĐ/2014-TTg về chính sách hỗ trợ hộ nghèo xây dựng nhà ở phòng tránh bão lụt khu vực miền Trung ra đời thay thế, tổ chức thực hiện trong thời gian 3 năm (từ năm 2014-2016). Quyết định này đã tháo gỡ được một số vướng mắc của Quyết định trên, đồng thời cũng có nhiều nội dung mới như: hộ độc lập có thời gian tách hộ đến khi quyết định này có hiệu lực thì hành tối thiểu 2 năm, các hộ gia đình được hỗ trợ phải đang cư trú tại vùng thường xuyên xảy ra bão, lụt thuộc khu vực nông thôn hoặc tại các thôn, làng, buôn, bản,

Nhà phao tránh lũ

Ảnh: V.L

ấp, phum, sóc (sau đây gọi là thôn) trực thuộc phường, thị trấn; xã trực thuộc thị xã, thành phố thuộc 14 tỉnh, hộ có thể xây dựng mới hoặc cải tạo, nâng tầng, được cấp giấy chứng nhận quyền sử dụng đất, quyền sở hữu nhà ở và tài sản khác gắn liền với đất theo quy định của pháp luật về đất đai và chỉ được chuyển nhượng sau khi đã trả hết nợ vay; theo trật tự ưu tiên hộ gia đình là đồng bào dân tộc thiểu số, hộ gia đình già cả, neo đơn, tàn tật, hộ gia đình đang sinh sống tại các đơn vị hành chính thuộc vùng khó khăn và thôn đặc biệt khó khăn, hộ gia đình đang cư trú tại các huyện nghèo. Những hộ gia đình thuộc diện đối tượng theo quy định trên thì được NSNN hỗ trợ 12-16 triệu đồng đồng/hộ tùy theo đối tượng; có nhu cầu vay vốn thì được vay tối đa

15 triệu đồng/hộ từ NHCSXH.

Ngoài nguồn vốn ngân sách Trung ương và vốn ngân sách địa phương hỗ trợ, vay NHCSXH, còn có vốn huy động từ “Quỹ vì người nghèo” do Mặt trận Tổ quốc Việt Nam các cấp và các tổ chức thành viên của Mặt trận Tổ quốc Việt Nam phối hợp vận động từ cộng đồng xã hội và từ các doanh nghiệp...

Ước mơ đã thành hiện thực

Sau khi có chủ trương, NHCSXH tỉnh Quảng Bình đã phối hợp chặt chẽ với các ngành nhất là Sở Xây dựng, Sở Tài chính, các tổ chức chính trị xã hội từ tỉnh đến xã..., đồng thời tham mưu cho Ủy ban nhân dân tỉnh có đề án tổ chức thực hiện.

Qua các phương tiện thông tin đại chúng, Quyết định của Thủ tướng Chính phủ ngay từ

đầu đã được các cấp, các ngành, các tầng lớp nhân dân đón nhận một cách nồng nhiệt như có thêm một luồng sinh khí mới. Trên cơ sở Ban chỉ đạo 167 cũ ở các huyện, thị xã, thành phố nay tiếp tục kiện toàn, củng cố.

Giai đoạn thí điểm: Ban chỉ đạo tỉnh đã quyết định chọn xã Tân Ninh (huyện Quảng Ninh) là xã gần phá Hạc Hải có địa hình thấp trũng và xã Quảng Tiên (huyện Quảng Trạch) là xã ven sông Gianh thường xuyên bị ngập lụt để triển khai thí điểm xây nhà chòi tránh lũ đầu tiên trong tổng số 100 hộ dự định. Sau quán triệt chủ trương, chính sách, các xã đã tổ chức bình xét những hộ có điều kiện triển khai trước, đồng thời chính quyền đã huy động sự giúp đỡ của cộng đồng. Sở Xây dựng được giao nhiệm vụ xây dựng một số mẫu thiết kế và dự toán chi phí xây nhà chòi tránh lũ đảm bảo yêu cầu chất lượng như quy định. Trên cơ sở đó, mỗi hộ tùy theo điều kiện mặt bằng của gia đình để vận dụng, sáng tạo: có hộ xây liền kề nhà cũ, có hộ cải tạo nhà cũ bằng cách đồ sàn rồi xây thêm một ô tầng 2, có lợp mái. Đến cuối năm 2013 trong 2 xã, 100 hộ đã hoàn thành. Nhiều hộ làm trước đã đưa vào sử dụng và phát huy tác dụng hiệu quả qua lụt bão trong tháng 10/2013.

Gia đình chị Võ Thị Hoàn ở thôn Hòa Bình (xã Tân Ninh). Ngôi nhà chòi của chị rộng 15m² xây sát kề ngôi nhà cấp 4. Tầng một được đồ sàn bê tông cốt thép, cầu thang cũng bằng bê tông, tầng 2 lợp prôxi măng, đầu tư hết 70 triệu đồng, trong đó nhà nước hỗ trợ và vay NHCSXH 20 triệu đồng. Ngoài sử dụng phòng tránh lũ, thường ngày nhà chòi là nơi sinh hoạt của cả gia đình. Chị tâm sự: “Gia đình chị định vay mượn làm lại nhà để có chỗ ở cho các con thì gặp cơ may được nhà nước hỗ trợ nên mừng lắm. Trận lũ năm 2010 nhà ngập hơn 2m gia đình phải sơ tán, nay có nhà chòi thì nước có lên mức ấy cũng không đáng lo”.

Ở thôn Tiến Xuân (xã Quảng Tiên) có 166

hộ như một ốc đảo giữa bốn bề sóng nước mênh mông, hầu hết là đồng bào công giáo, sống chủ yếu bằng nghề cào chắt chắt. Sau khi bình chọn, UBND xã đã quyết định chọn 12 hộ xây 12 chòi tránh lũ.

Giai đoạn mở rộng: Với tinh thần trật tự ưu tiên, nên các huyện miền núi, có nhiều đồng bào dân tộc thiểu số triển khai trước. Theo đề án đã được UBND tỉnh phê duyệt thì huyện Tuyên Hóa có 695 hộ gia đình được thụ hưởng từ chương trình này. Trong đó xã Thạch Hóa có 141 hộ nghèo được vay vốn với số tiền 2,1 tỷ đồng. Gia đình anh Trần Văn Lợi ở thôn Hồng Sơn vốn lâu nay sống trong ngôi nhà gỗ tạm bợ, thường xuyên phải sửa chữa nên bức xúc đăng ký triển khai trước; được vay NHCSXH 15 triệu cộng với tiền NSNN hỗ trợ, nội lực của vợ chồng, cùng sự góp sức của anh chị em họ hàng đã xây được ngôi nhà nhà 75m² kiên cố vững chắc. Mùa lụt bão năm nay gia đình được an toàn, thật hạnh phúc. Cũng ở xã này, chị Hoàng Thị Thị ở thôn Cao Sơn chia sẻ: “Mọi năm thì trôi hết rồi không còn gì nữa. Năm nay nhờ nhà nước hỗ trợ, NHCSXH cho vay nên gia đình tôi không phải chạy lụt nữa, không thiệt hại gì cả. Bà Trần Thị Thuận ở thôn Yên Phong (xã Châu Hóa) người sống hơn nửa thế kỷ ở ngôi làng này không nhớ nổi đã có bao nhiêu trận lụt bão xảy ra, chỉ biết rằng trận lụt bão năm nay là lớn nhất. Nhờ được vay vốn NHCSXH, tiền nhà nước hỗ trợ cùng con cái góp công lại, bà làm được ngôi nhà mới 20m² kiên cố, an toàn về người trong trận lũ vừa qua.

Nhiều xã từ đặc điểm địa hình, đã có sáng tạo mô hình nhà phòng tránh lũ rất hiệu quả như xã Tân Hóa (huyện Minh Hóa). Là một xã nằm sâu trong thung lũng, xung quanh là những dãy núi đá vôi cao, tạo nên địa hình lòng chảo, khi mưa lũ sẽ trở thành túi nước khổng lồ, có khi có nơi ngập lụt đến 6-7m. Người dân xã Tân Hóa đã thiết kế những ngôi nhà nổi để tránh lũ. Ban đầu vì thiếu kinh nghiệm, chỉ làm

căn chòi nhỏ có đáy và vách bằng ván gỗ hoặc bằng tôn, mái lợp tôn, nhà rộng khoảng 15-20m². Sở Xây dựng Quảng Bình đã khuyến cáo: khi nước chảy xiết thì nhà chòi này không đủ sức bám trụ, nếu đứt dây thì sẽ bị cuốn trôi rất nguy hiểm. Sau khuyến cáo, người dân hiểu rõ điểm hạn chế của mô hình này đã cải tiến một cách phù hợp bằng đầu tư kinh phí nhiều hơn để nâng cấp thành nhà phao tránh lũ rộng tương đương với nhà đang ở, với kết cấu sàn và tường bằng gỗ thép hộp và tôn, các mối liên kết được hàn lại chắc chắn. Một nhà phao rộng chừng 20-25m². Mô hình này đã được Sở Xây dựng đưa vào Đề án 48. Hiện toàn xã Tân Hóa có 319 nhà phao, chiếm khoảng 50% hộ dân.

Hiệu quả kinh tế - xã hội

Qua thời gian 5 năm thực hiện chủ trương chính sách hỗ trợ hộ nghèo xây nhà chòi phòng tránh lụt, xây nhà ở phòng tránh bão lụt thực tiễn đã minh chứng rằng: Đây là một chủ trương chính sách đúng đắn, thấm đẫm tính nhân văn sâu sắc, phù hợp với lòng dân, ước mơ bao đời của người dân đã thành hiện thực, mang lại hiệu quả kinh tế - xã hội rất cao, mà hiệu quả vô giá là tính mạng và tài sản của người dân được an toàn, nhiều nhà không chỉ phòng tránh được lũ lụt mà tránh được bão tố, khỏi phải di dời, được “an cư lạc nghiệp”. Với phương châm nhà nước hỗ trợ, cộng đồng giúp đỡ đã huy động được tổng lực của toàn xã hội vào cuộc giúp đỡ hộ nghèo vươn lên, củng cố được khối đoàn kết của toàn dân tộc, góp phần nhất định trong thực hiện chủ trương chung tay xây dựng nông thôn mới, củng cố thêm thể trận lòng dân, tăng niềm tin yêu của của người dân đối với Đảng và Nhà nước.

Hiệu quả kinh tế - xã hội đã thấy rất rõ, tuy nhiên chính sách, cơ chế cũng chưa phải đã hoàn thiện, cần phải tiếp tục nghiên cứu xem xét để trình Thủ tướng Chính phủ sửa đổi, bổ sung. Trong đó:

Thứ nhất, mức vốn NSNN hỗ trợ có tăng từ

10 lên tối đa 16 triệu, vay ngân hàng có tăng lên từ 10 triệu lên từ 15 triệu nhưng nếu xây dựng đảm bảo như kết cấu và diện tích quy định, phòng tránh được bão lụt thì phải ít nhất 50 triệu đồng. Trong lúc nhiều hộ không có vốn tự có, không huy động được các nguồn khác nên nhiều hộ tuy có nguyện vọng, bức xúc nhưng rồi cũng không thể thực hiện được.

Thứ hai, tuy Quyết định 48 quy định cho phép có thể xây mới hay cải tạo nâng tầng. Nhưng nếu xây mới thì chi phí công trình còn có thể cao hơn nhiều so với chi phí công trình cải tạo nâng tầng; nhưng mức hỗ trợ của nhà nước (bao gồm cả vay NHCSXH và NSNN) thì không quy định phân rõ hai loại đó; mà chỉ “cào bằng” một mức như nhau.

Thứ ba, cơ chế được vay NHCSXH như đã nói trên là một cơ chế ưu đãi đặc biệt. Tuy nhiên nhiều hộ nghèo không chỉ vay chương trình này mà còn được vay nhiều chương trình khác nên kỳ hạn vay 10 năm trong đó kỳ hạn trả nợ 5 năm không phải ai cũng dễ thực hiện. (Vì có khi trùng hợp phải trả nợ nhiều chương trình cùng một lúc). Từ cơ chế chỉ được vay 10 triệu nâng lên 15 triệu nhưng thời hạn vay vẫn 10 năm không được được nâng lên tương ứng.

Thứ tư, khoản 3 điều 7 của Quyết định 48 quy định: “Thực hiện giải ngân”.

a. Đối với vốn hỗ trợ từ NSNN

Thực hiện giải ngân lần đầu 70% vốn hỗ trợ theo quy định đối với những hộ gia đình thực hiện xây dựng mới sau khi hoàn thành phần móng và đối với những hộ gia đình thực hiện cải tạo, nâng tầng nhà ở đã có sau khi hoàn thành 30% khối lượng công việc xây dựng sàn vượt mức ngập lụt; giải ngân tiếp 30% còn lại sau khi các hộ gia đình hoàn thành công trình.

b. Đối với vốn vay từ NHCSXH

Thực hiện giải ngân 100% vốn vay theo quy định đối với những hộ gia đình thực hiện xây dựng mới sau khi hoàn thành phần móng và đối với những hộ gia đình thực hiện cải tạo,

nâng tầng nhà ở đã có sau khi hoàn thành 30% khối lượng công việc xây dựng sàn vượt mức ngập lụt”.

Với cách giải ngân như vậy thì hộ nghèo làm sao có vốn mua nguyên vật liệu và trả nhân công khi bắt đầu bắt tay vào xây dựng.

Thứ năm, Quyết định có quy định “Ngoài nguồn vốn NSTW và vốn NSDP hỗ trợ các hộ gia đình, vay NHCSXH, còn có vốn huy động từ “Quỹ vì người nghèo” do Mặt trận Tổ quốc Việt Nam các cấp và các tổ chức thành viên của Mặt trận Tổ quốc Việt Nam phối hợp vận động từ cộng đồng xã hội và từ các doanh nghiệp...”. Đây là chủ trương đúng, thực sự đưa Mặt trận Tổ quốc vào cuộc vì người nghèo. Nhưng quy định như vậy là quá chung chung nên thiếu cơ sở để thực hiện và kiểm điểm trách nhiệm.

Thứ sáu, mô hình nhà phao nổi phòng chống lũ như xã Tân Hóa nói trên tuy vừa qua đã phát huy tác dụng, cứu được hàng ngàn người và an toàn tài sản mà Sở Xây dựng đã đưa vào Đề án 48 để thực hiện. Tuy nhiên mô hình đó chỉ mới phòng tránh được lũ lụt và bão nhỏ.

Đề xuất kiến nghị

Theo văn bản số 1117/TTg-CN của Thủ tướng Chính phủ ngày 1/8/2017 thì đồng ý kéo dài thời gian thực hiện Quyết định 48 đến hết năm 2017. Quảng Bình theo danh sách hộ được hỗ trợ xây nhà ở phòng tránh lụt bão đã được UBND tỉnh phê duyệt là 3.881 hộ, đến nay theo Sở Xây dựng Quảng Bình cho biết thì đã hoàn thành 2.139 hộ. Giờ đây tuy chỉ còn 2 tháng nữa là kết thúc nhưng nếu một số tồn tại, vướng mắc nêu trên không được giải quyết, sửa đổi bổ sung thì chắc rằng khó thực hiện nhiệm vụ còn lại. Xét thực trạng Quảng Bình nói riêng và miền Trung nói chung bão lụt vẫn còn là mối đe dọa thường xuyên của nhiều hộ mà chưa lập hồ sơ, xem xét. Vì thế việc đề xuất sửa đổi bổ sung những tồn tại vướng mắc trên vẫn là vấn đề bức thiết. Dưới đây là một số đề

xuất, kiến nghị:

Đối với Chính phủ cần sửa đổi bổ sung chính sách cơ chế:

- Đối với những hộ nghèo không có vốn tự có, không có sự giúp đỡ của bà con anh em, không huy động được sự giúp đỡ của cộng đồng cần xem xét để nâng mức hỗ trợ của NSNN (vì hộ nghèo đã vay nhiều chương trình không thể nâng mức cho vay lên được nữa).

- Mức cho vay cũng như hỗ trợ tối đa của NSNN cần có 2 loại khác nhau: xây mới và nâng cấp cải tạo.

- Để hộ nghèo có thể trả nợ đầy đủ đúng hạn, thời hạn vay nên nâng lên có thể 15 năm, trong đó kỳ hạn trả nợ 10 năm, qua năm thứ 6 bắt đầu trả nợ, mỗi năm 20% tổng số vốn vay thì hợp lý hơn, mọi hộ nghèo mới có thể trả nợ đầy đủ đúng hạn.

- Đối với việc giải ngân (kể cả NSNN và vay)

Khi bắt đầu khởi công công trình nên cho ứng tối thiểu là 30% vốn được NSNN hỗ trợ và mức được vay NHCSXH (kể cả xây mới hay cải tạo nâng cấp). Sau khi hoàn thành phần móng (đối với hộ xây mới) và hoàn thành 70% khối lượng công việc (đối với hộ cải tạo nâng tầng) được giải ngân tiếp 40% vừa để thanh toán khối lượng đã hoàn thành vừa chuẩn bị cho bước tiếp theo. Và giải ngân lần cuối cho hết mức khi hoàn thành công trình (kể cả xây mới và cải tạo nâng tầng).

- Cần quy định rõ Mặt trận Tổ quốc Việt Nam hỗ trợ mức bao nhiêu cho mỗi loại công trình xây mới hay cải tạo nâng tầng. Đối với một số đối tượng như Bà mẹ Việt Nam anh hùng, gia đình liệt sĩ, thương binh, người có công, già cả neo đơn... nên có một mức cao hơn một chút.

Đối với Bộ Xây dựng: Cần nghiên cứu để có một thiết kế mẫu về nhà nổi để có thể vừa phòng chống được cả lũ lụt vừa phòng chống bão lớn ■